CZU: 378.147(478)″1945/1953″:141.82 **https://doi.org/10.59295/sum4(174)2023_06**

PRIMA CAMPANIE IDEOLOGICĂ ÎN RSSM: LUPTA REGIMUL COMUNIST CU „ ... DEFICIENȚELE ÎN PREDAREA MARXISM-LENINISMULUI”

Liliana ROTARU
Universitatea de Stat din Moldova

În fața provocării postbelice externe, cât și celei interne, regimul comunist a propus societății sovietice o „nouă mobilizare ideologică”. Statul sovietic a arătat o atenție sporită pentru școala superioară, ori aceasta era una dintre cele mai importante instituții care forma orientările științifice, ideologice și culturale în societate. Astfel, campaniile ideologice de răsunet din perioada stalinismului târziu au fost precedate de mobilizarea „echipei de șoc” a intelectualității universitare – profesorii încadrați la catedrele de marxism-leninism a instituțiilor de învățământ superior sovietic, responsabili de predarea disciplinelor, numite sociale, cei, care erau chemați să asigure educația politică și ideologică, să formeze „o viziune științifică corectă” despre lume tinerilor, dar și colegilor lor universitari. Studiul este dedicat analizei formelor de manifestare a primei campanii ideologice sovietice, demarată prin hotărârea CC al PC(b) din întreaga Uniune cu privire la deficiențele în predarea marxism-leninismului în RSSM și influenței acestei campanii asupra sistemului de învățământ superior sovietic, care era tocmai în proces de formare.

Cuvinte-cheie: *campanii ideologice, stalinism târziu, marxism-leninism, intelectualitate, cadre științifico-didactice, PC(b)M, RSSM.*

THE FIRST IDEOLOGICAL CAMPAIGN IN RSSM: FIGHT THE COMMUNIST REGIME WITH „...DEFICIENCIES IN THE TEACHING OF MARXISM-LENINISM”

Faced with external and internal post-war challenges, the communist regime proposed a „new ideological mobilization” to Soviet society. The Soviet state showed increased attention to the higher school, since this was one of the most important institutions that formed the scientific, ideological and cultural orientations in society. Thus, the resounding ideological campaigns of the late Stalinist period were preceded by the mobilization of the „shock team” of the university intellectuality - the professors assigned to the Marxism-Leninism chairs of the Soviet higher education institutions, responsible for teaching the disciplinea, called social, those, who were called to ensure political and ideological education, to form „a correct scientific vision” of the world for young people, but also for their university colleagues. The study is dedicated to the analysis of the forms of manifestation of the first Soviet ideological campaign, started by the decision of the CC of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) regarding the deficiencies in the teaching of Marxism-Leninism in the USSR and the influence of this campaign on the Soviet higher education system, which was just in the process of formation.

Keywords: *soviet ideological campaigns, late Stalinism, Marxism-Leninism, intellectuality, scientific and didactic staff, Communist Party (Bolsheviks) of Moldavia, MSSR.*

Introducere

Sistemul de învățământ superior din RSSM a început a fi creat imediat după anexarea Basarabiei la Uniunea Sovietică în anul 1940, procesul fiind reluat după intrarea Armatei Roșii pe teritoriul Basarabiei în primăvara anului 1944 [1, pp. V-XXV, LI-LXXVII]. Crearea personalului științifico-didactic s-a raportat intrinsec acestui proces, care s-a înfăptuit cu mult efort și dificultate, ținând cont de faptul că abia se terminase războiul sovieto-german cu toate consecințele inerente unui război, iar pe de altă parte – în RSSM lipsea tradiția învățământului superior, Basarabia prezentând din punct de vedere social, cultural și educațional o altă lume decât cea sovietică. Totuși, sovieticii au reușit în termene foarte scurte să creeze în RSSM șapte instituții de învățământ, sistemul fiind completat în anul 1949 cu încă un institut învățătoresc [1]. Învățământul superior moldovenesc se constituise din trei institute învățătorești cu misiunea de a forma învățători pentru școala de șapte clase într-un termen de doi ani, un institut pedagogic, în care studenții erau

pregătiți pentru activitate didactică în școlile medii timp de cinci ani, un institut de medicină, altul agricol – ținând cont de caracterul agrar al republicii, un conservator și o universitate de tip clasic.

Majoritatea instituțiilor de învățământ superior au fost create la Chișinău, astfel că și intelectualitatea universitară din RSSM era concentrată în cea mai mare parte în capitală. Institutul de Medicină, cel agricol și Universitatea din Chișinău își încropise personal științifico-didactic mai numeros, iar instituțiile de învățământ superior pedagogic și Conservatorul aveau mai puține cadre didactice, și chiar însumat, numărul personalului angajat în instituțiile pedagogice în anul academic 1952-1953 era de două mai mic decât la cele trei instituții susnumite (*Tabel 1*).

Tabel 1. Evoluția numerică a personalului științifico-didactic în instituțiile de învățământ superior din RSSM (1945-1953).

Anul de studii / Instituția	1945-1946	1946-1947	1947-1948	1948-1949	1949-1950	1950-1951	1951-1952	1952-1953
Universitatea de Stat din Chișinău	-	37	57	61	127	138	136	153
Institutul de Medicină din Chișinău	134	138	131	126	101	116	124	102
Institutul Agricol din Chișinău	76	96	73	72	84	87	104	121
Institutul Pedagogic din Chișinău	58	83	47	46	70	69	100	99
Conservatorul din Chișinău	35	51	58	55	55	56	54	34
Institutul Învățătoresc din Tiraspol	22	38	34	35	32	34	38	41
Institutul Învățătoresc din Bălți	23	26	23	31	21	33	38	37
Institutul Învățătoresc din Soroca	-	-	-	-	14	30	28	39
	348	**469**	**423**	**426**	**504**	**563**	**622**	**626**

Datele pentru completarea tabelului sunt preluate din: ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 119. f. 2;d. 146, ff. 23-27; d. 140, ff. 23-23; d. 176, ff. 4-5; F. 2991, inv. 5. d. 36, ff. 3-9; d. 60, ff. 10-11; d. 80, ff. 13; F. 2848, inv.2, d. 107, f 94; F. 3059, inv. 2, d. 55, f. 5; F. 1933, inv. 2, d. 221, ff. 1-11; F. 3021, inv. 5, d. 34, ff. 79-79 vs.; d. 48, f. 95 vs; d. 335, f. 5vs-9vs; d. 340, ff. 77 vs-96 vs. d. 1431, f. 56 vs. F. 3059, inv.2, d. 42, f. 8; d. 48, ff. 29-30, 99 vs.; F. 3143, inv.1, d. 81, ff. 4-5, d. 116, ff. 1-2; F. 3186, inv. 1, d. 56. f. 34; d. 66, f. 33-34, 40; d. 68, ff. 49-50; d. 95, f. 7; AOSPRM, F. 51, inv. 2. d. 147, ff. 58-59; inv. 3, d. 242, ff. 1-2; inv. 5, d. 525, ff. 37, 62.

Pentru perioada examinată este caracteristică tendința firească de creștere numerică a intelectualității universitare. Cu doar 348 de persoane angajate în anul 1945, instituțiile de învățământ superior au reușit aproape să dubleze numărul de cadre didactice și științifico- didactice, personalul universitarilor ajungând la 626 de persoane în anul de învățământ 1952-1953 (Tabel 1). Pe de altă parte, personalului științifico-didactic al instituțiilor de învățământ superior din RSSM îi este caracteristică în această perioadă o instabilitate și o mobilitate crasă determinată de mai multe realități postbelice, inclusiv deficitul de personal, care producea un aflux important de cadre din afara republicii – unii delegați, alții alegeau singuri să fie trimiși în RSSM (din diferite motive) pentru a acoperi posturile vacante la catedre în contextul creșterii numărului de studenți și de specialități universitare. Același deficit de cadre științifico-didactice determina și mobilitatea internă, persoanele peregrinau dintr-o instituție în alta, unii fiind transferați de Ministerului Învățământului al RSSM pentru a asigura procesul didactic în instituțiile nou-create (transferul celor de la catedrele de științe sociale se făcea doar cu aprobarea CC al PC(b)M și a Ministerului Învățământului Superior al URSS), iar alții cereau ei înșiși să fie transferați în alte instituții, invocând diferite motive – de la prestigiul instituției și până la disensiunile și conflictele personale cu autoritățile universitare sau cu colegii de catedră. Creșterea numerică a personalului didactic al instituțiilor de învățământ superior din RSSM nu era echivalentă întotdeauna cu o creștere a calității profesionale și a procesului didactic. Pentru întreaga perioadă este specific un fel de „exil” și/sau „autoexil” a unor persoane cu biografii dubioase în

înțelesul regimului (originea socială sau etnică necorespunzătoare, aflarea pe teritoriile ocupate și bănuială că ar fi colaborat cu armata germană în timpul războiului, puțina competență profesională pentru a rămâne în instituții de învățământ sau de cercetare din marile centre unionale, deținerea titlurilor științifice obținute suspect în timpul războiului, calități etice necorespunzătoare etc.) spre periferiile naționale și instituțiile de învățământ nou formate care aveau nevoie de completarea statelor de personal.

Chiar și așa, foarte puțini angajați în sistemul de învățământ superior din RSSM dețineau titluri științifice și științifico-didactice. Niciun cadru didactic angajat în institutele învățătorești în anul 1945 nu avea titlul de doctor în științe. Cei mai mulți doctori în științe erau angajați în același an la Institutul Agricol (35,5% din totalul personalului) [3, f. 37] și la Institutul de Medicină din Chișinău (32%). Către anul 1953 ponderea persoanelor cu titluri științifice și științifico-didactice a crescut doar la Institutul de Medicină din Chișinău – aproape jumătate din personalul angajat (46,1%) avea titlu și la Universitatea de Stat din Chișinău, unde fusese adunați cca 37,5% de deținători de titluri științifice. La celelate instituții, pe fondul creșterii numărului total de personal didactic, ponderea deținătorilor de titluri nu era deloc impunătoare, iar Institutul Învățătoresc din Bălți rămânea și în anul 1953 fără vreun doctor în științe [4, ff. 2-3].

În viața și activitatea instituțiilor de învățământ superior un rol considerabil l-au avut în perioada sovietică organizațiile de partid. Calitatea de membru sau candidat în membri de partid le asigura cadrelor științifico-didactice o ascensiune mai lesnicioasă și rapidă în carieră, deși procesul de obținere a calități de membru de partid era anevoiasă și uneori chiar umilitoare. Totodată, ponderea membrilor de partid în instituțiile de învățământ superior moldovenești în anul 1945-1946, nu era deloc spectaculoasă, variind între 11 și 30%, cu maxima de 30,4% la Institutul Învățătoresc din Bălți (din cele 23 de cadre didactice – 7 erau membri sau candidați în membri de partid) [5, f. 1] și un minim de 11,4% la Conservatorul din Chișinău [6, f. 94 vs.]. Așa cum era firesc, numărul comuniștilor a crescut, ajungând în medie către anul 1953 la 37% din totalul intelectualității universitare, cu un maxim de 45,2% de profesori-comuniști la Institutul de Medicină din Chișinău [7, f. 5]. Cei mai mulți apartinici – 87,8% erau în 1953 la Conservatorul din Chișinău [8, ff. 8,11], motiv de critică constantă a secretarului organizației primare de partid care nu-i putea determina pe colegii săi, majoritatea cărora „au rămas în Chișinău pe vremea românilor” și care „s-au retras din viața publică” și „se interesează doar de specialitatea lor îngustă” [1, p. 428].

Procesului de constituire a personalului științifico-didactic al sistemului de învățământ din RSSM – atât de eterogen din punctul de vedere al calificării profesionale, al originii sociale și etnice, dar și al scopurilor pe care le urmăreau persoanele, acceptând delegarea sau „autoexilându-se” în RSSM, s-au suprapus campaniile ideologice postbelice, care au fost o formă de control al puterii și de mobilizare și a intelectualității academice și care au determinat geneza unor procese străine specificului activității profesionale a celor din urmă.

Campaniile ideologice din perioada stalinismului târziu erau inițiate „de sus” într-un context intern și extern anume: realizarea acestor campanii depindea de o situație concretă, care se crea fie într-un domeniu anume al științelor sau al sistemului de învățământ superior, al artelor sau într-un mediu informal și au afectat toate grupurile intelectualității: cea științifică, artistică și tehnică. Solidarizăm cu istoricii ruși [9, p. 22; 10, p. 13], cercetători ai fenomenului ideologic, care au evidențiat două etape în realizarea campaniilor ideologice în perioada 1945-1953, ce au vizat majoritatea centrelor științifice și de învățământ superior din Uniunea Sovietică, inclusiv și cele din RSSM: în anii 1945-1947 acțiunii campaniilor ideologice a fost supus în mare parte personalul didactic și științifico-didactic al catedrelor sociale din instituțiile de învățământ superior, campaniile având mai degrabă scopul de a intensifica îndoctrinarea intelectualității sovietice, iar în a doua etapă (1948-1953), atenția diriguitorilor campaniilor ideologice a fost direcționată spre ideologizarea științelor naturii și „luptei împotriva idolatrizării Occidentului”, îndoctrinarea fiind completată cu măsuri represive împotriva intelectualității.

Ne propunem în prezentul studiu să analizăm influența primei campanii ideologice din perioada stalinismului târziu asupra învățământului superior din RSSM, or, această problemă nu este studiată în istoriografie, existând doar câteva cercetări punctuale cu referire la alte campanii ideologice mai târzii [11; 12]. Studierea influenței campaniilor ideologice din perioada stalinismului târziu asupra instituțiilor de învățământ superior din RSSM pe lângă faptul că are o importanță cognitivă și va întregi tabloul istoriei educației superioare, dar și a regimului sovietic în RSSM, va contribui la crearea tabloului general al istoriei comunismului sovietic în perioada 1946-1953 și la identificarea specificului unor evenimente și fenomene la periferiile Uniunii RSS.

Or, modalitățile de percepere și de promovare a campaniilor ideologice la periferiile imperiului sovietic (în cazul nostru în RSSM), precum și a consecințelor și influența lor asupra mediului universitar și științific, au fost specifice și prezintă trăsături distincte față de cele din Moscova, Leningrad și alte orașe universitare de importanță unională.

Cercetarea noastră este realizată în baza surselor inedite de arhivă și a celor edite, cea mai mare parte a documentelor fiind identificate în Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova, Arhiva Națională a Republicii Moldova și arhivele instituționale. Baza izvoristică este constituită mai ales din stenograme, procese-verbale și rapoarte ale ședințelor consiliilor științifice, ale catedrelor, ale organizațiilor republicane și primare de partid, din rapoarte ale inspectorilor secțiilor CC al PC(b) al Moldovei, dar și din plângeri, reclamații și denunțuri ale unor persoane, care făceu parte din lumea universitarilor din RSSM – ego-documente foarte importante pentru decodificarea surselor de partid.

Lupta pentru îmbunătățirea predării marxism-leninismului în școala superioară din RSSM. Catedrele de marxism-leninism în pragul războiului rece

Regimul sovietic a reluat campaniile ideologice imediat după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, din mai multe motive, printre care intrarea lumii în *războiul rece,* confruntarea statului sovietic cu Occidentul și nevoia autorităților sovietice de a stabiliza regimul politic. Pe de altă parte, germinarea virusului „gândirii libere" în rândul intelectualității ca urmare a șederii a milioane de oameni (tineri în mare parte) în străinătate în anii războiului, care își formase propria părere despre modul de viață occidental era considerat un fenomen pernicios pentru regimul comunist. De asemenea, regimul intenționa să disciplineze societatea, să restabilească sentimentul fricii, oarecum redus in anii razboiului și altele [13, pp. 137-138, 182-186]. În mediile universitare, campaniile ideologice au îndeplinit mai degrabă funcția „preventivă", prin presiunea ideologică asupra intelectualității urmărindu-se intensificarea și fortificarea controlului partidului asupra inteligenței universitare, ipoteză pe care ne propunem să o confirmăm în cele ce urmează.

Una dintre primele rezoluții ale CC al PC(b) din întreaga Uniune care a avut un impact semnificativ asupra activității intelectualității universitare în anii ce au urmat, a fost Hotărârea „Cu privire la deficiențele în predarea fundamentelor marxism-leninismului la Universitatea de Stat „N.G. Cernîshevski" din Saratov", adoptată la 9 iulie 1945. Hotărârea, avea la bază un studiu de caz, însă viza, de fapt, întregul spațiu universitar sovietic, or disciplina la care se referea făcea parte din repertoriul fundamental și obligator al materiilor studiate în învățământul superior sovietic, cu misiunea de a forma inteleghența sovietică pe baza teoriei marxist-leniniste prin formarea „viziunii științifice" despre lume studenților, prin educarea disprețului față de ideologia burgheză, prin educarea patriotismului (așa cum era înțeles de ideologii sovietici) și a capacității de a explica din punct de vedere marxist-leninist evenimentele mondiale și politica de partid și de a demonstra avantajele sistemul socialist. Altfel zis, de „a educa comuniști convinși, prozeliți înfocați ai marxism-leninismului, bolșevici ideali" [14, p. 379]. Controlul de partid identidificase nereguli grave în predarea marxism-leninismului la Universitatea din Saratov, care erau specifice întregului sistem, precum predarea fundamentelor marxism-leninismului „la un nivel teoretic scăzut", profesori, care „nu explică suficient de bine și clar opoziția fundamentală între concepția burgheză și cea proletară despre lume [...], admit verbalism și dogmatism", lecții teoretice, care seamănă mai degrabă a dictări supraîncărcate cu citate și seminarii, care „se desfășoară în mod primitiv – sub formă de întrebări și răspunsuri și se reduc la o chestionare formală al studenților". În condițiile în care războiul era pe sfârșite și se aștepta o demobilizare importantă a tinerilor, o parte a cărora aveau să se înscrie la facultate, dar care, în ofensiva europeană a Armatei Roșii, au văzut pe lângă realitățile conflagrației mondiale un alt mod și nivel de viață decât cel sovietic, iar preocupările de război ale autorităților au diminuat din controlul lor aproape total în perioada antebelică, CC al PC(b) din întreaga Uniune dispune sporirea exigențelor față de calitatea procesului didactic, consolidarea catedrelor de științe sociale cu personal de înaltă calificare, capabil să asigure realizarea misiunii materiei universitare.

Conform mecanismului de desfășurare a campaniilor ideologice, pentru îndeplinirea sarcinilor de partid pe verticala puterii, CC al PC(b)M urma să declanșeze procesul de verificare a catedrelor, a „calității" predării marxism-leninismului și a nivelului de asimilare a materiei de către studenți. Mai mulți inspectori și lectori ai CC au fost trimiși în instituții – unele în proces de restabilire după revenirea din evacuare, altele – în proces de formare, pentru a controla dacă și în ce măsură își realizează misiunea catedrele ideologice.

La începutul anului academic 1945-1946 în instituțiile de învățământ superior din RSSM funcționau șase catedre de marxim-leninism (*Tabel 2*): unele au fost create simultan fondării instituțiilor de învățământ în anii 1940-1941 (doar catedra Institutului Pedagogic Moldovenesc a funcționat întreaga perioadă cât instituția s-a aflat în evacuare la Buguruslan, RSFSR) [1, pp. 46-49], celelate – în anii 1944-1946, după restabilirea puterii sovietice în Basarabia și reluarea procesului de completare a sistemului educațional superior. Catedrele se constituiau din persoane, de cele mai dese ori, delegate în RSSM din instituții de învățământ superior, instituții de stat și de partid din URSS de către autoritățile unionale, sau ceruse să fie repartizați la Chișinău după demobilizarea din Armata Roșie. Având calitatea de „educatori politici ai studenților sovietici” [14, p. 378], angajații catedrelor ideologice trebuiau să corespundă unui șir de rigori: pe lângă studiile speciale, obținute în instituții de învățământ sovietice cu educație comunistă (Universități ale profesorilor roșii, Academia de Științe Sociale a CC al PCUS, universități ale marxism-leninismului, școli superioare de partid, diferite școli și cursuri de propagandiști etc.), cei din urmă trebuiau să fie membri sau candidați în membri de partid, să fi urmat trasee profesionale în organizații de partid sau comsomoliste, să aibă „biografii curate” și „nepătate” atât pesonale, cât și profesionale, origini „sănătoase” proletare, să fie loiali și fideli regimului și altele. După ce erau verificați de comitetele organizațiilor primare de partid, raionale și altele, erau numiți în funcție prin hotărâre a Biroului CC al PC(b)M și aprobați de Comitetul Unional pentru Învățământul Superior al Sovetului Comisarilor Poporului/Sovietul de Miniștri al URSS. În ce privește șefii catedrelor de marxism-leninism, spre deosebire de ceilalți șefi de catedre, aleși în urma unui concurs și confirmați în funcție ulterior de Comitetul unional pentru școala superioară [15, pp. 27-28], erau selectați de către Secția agitație și propagandă a CC al PC(b)M „din rândul lectorilor de marxism-leninism pregătiți teoretic și testați politic” [16, p. 873], aprobați de Comitetul unional pentru școala superioară și confirmați în funcții de CC al PC(b) al întregii Uniuni sau PC(b)M.

În primii ani postbelici, catedrele de marxism-leninism din toate instituțiile de învățământ superior ale Uniunii Sovietice au avut de înfruntat un cras deficit de personal, determinat mai ales de mobilizarea celei mai mari părți a lectorilor de marxism-leninism și economie politică în Armată Roșie în calitate de comisari/conducători politici (*politruc/zampolit*)[1]. Aflăm dintr-un raport cu privire la activitatea Institutului Pedagogic Moldovenesc din Buguruslan, că în anul 1943 nu s-au predat fundamentele marxism-leninismului și a altor discipline sociale din cauza lipsei specialiștilor. Deși în acest caz era vorba și despre destituirea lectorului Vasili Senkevici, care a admis mai multe greșeli în activitatea sa: în primul rând, deși nu cunoștea limba, „le-a permis studenților să răspundă la seminare și examene în limba moldovenească, dându-le de multe ori note nemeritat de mari pentru răspunsuri confuze și uneori complet greșite”, apoi din neglijență, a permis fraudarea examenului la disciplină, drept urmare „mai mulți studenți, complet nepregătiți pentru susținerea „Fundamentelor marxism-leninismului”, au primit note bune și excelente” [1, pp. 128, 141, 147]. Reacția autorităților nu a întârziat, Maria Lojecikina[2], șef al catedrei de marxism-leninism la Institutul Învățătoresc din Buguruslan[3], fiind transferată în aceiași funcție la Institutul Pedagogic Moldovenesc. Împreună cu

[1] Comisar politic/politruk/zampolit – reprezentant special al PC(b) din întreaga Uniune într-o unitate militară a Armatei Roșii, cu atribuții de supraveghere și control politic asupra comandamentului și personalului militar, de educație politică și menținere a unui înalt spirit moral și psihologic al personalului unității în care este atașat și să-i „inspire la lupta decisivă și dezinteresată împotriva dușmanilor Patriei” [17].

[2] Maria Feodorovna Lojecikina (n. 1893-?), rusoiacă, născută în s. Jerdevo, ţin. Pokrovsk, gub. Vladimir, Imperiul Rus. Absolventă a Universității Comuniste „Sverdlov” (1924) și a Institutului Profesorilor Roșii din Sverdlovsk (1933). Doctor în științe economice (1949), conferențiar universitar (1950). Instructor de partid în diferite organe ale PC(b) din întreaga Uniune din Moscova, RSFSR (1919-1933). În perioada 1932-1941 a predat economie poitică și marxism-leninism în diferite instituții de învățământ superior în or. Moscova. Șef al Catedrei de marxism-leninism la Institutul Învățătoresc din Buguruslan, RSFSR (1941-1943). Șef al Catedrei de marxism-leninism (1943-1945) la Institutul Pedagogic Moldovenesc Chișinău. Lector, profesor de economie politică și șef al Catedrei de marxism-leninism la Institutul de Medicină din Chișinău (1945-1949). Lector superior (1949-1950), conferențiar (1950-1957) și șef al Catedrei de economie politică la Universitatea de Stat din Chișinău (10.VIII.1949-1955) [18, ff. , 4-5, 7, 11, 53, 66; 19, f. 92].

[3] Institutul Învățătoresc din Buguruslan a fost fondat la 1 septembrie 1939 în baza Școlii pedagogice din acest oraș și a format învățători pentru școlile de șapte clase din regiunea Orenburg, RSFSR până în anul 1955 (https://bpk.ucoz.ru/index/0-34, accesat la 15.I.2023).

colaboratorii și studenții institutului moldovenesc, a ajuns la Chișinău în vara lui 1944, rămânând în postul de șef al Catedrei de marxism-leninism la această instituție.

Chiar dacă deficitul era caracteristic pentru întreg sistemul sovietic, CC al PC(b) din întrega Uniunie, dar disciplinele ideologice erau intrinsece curriculumului tuturor facultăților, indiferent de tipul instituției de învățământ și de durata studiilor, din cei 6 doctori în științe pe care Comitetul unional pentru școala superioară dispune la 14 iunie 1944 să fie delegați în RSSM, doi trebuiau să fie profesori de marxism-leninism, unul de istorie a URSS și altul de istorie modernă, și încă doi de literatură [16, p. 502]. Pentru că lectorii trimiși de autoritățile unionale nu aveau cum să influențeze mult situația, Comisariatul Poporului pentru Învățământ al RSSM a încercat cu succese variabile să asigure catedrele de marxism-leninism cu câte cel puțin un lector. Pentru că la Institutul Pedagogic din Chișinău, două persoane asigurau predarea marxism-leninismului, Maria Lojecikina este transferată, la 20 septembrie 1944, în postul de șef al Catedrei de marxism-leninism la Institutul Învățătoresc din Tiraspol, unde nu se preda marxism-leninismul din cauza lipsei de personal. Însă, Maria Lojecikina a refuzat să meargă la Tiraspol [20, f. 1], pentru că, așa cum susținea într-o notă informativă șefului Secției Școli a CC al PC(b)M, Onufrie Andrus, adjunct al Comisarului Poporului pentru Învățământ al RSSM, încerca să o îndepărteze din Chișinău, pentru că știa prea multe despre „afacerile de la Buguruslan" ale celui dintâi [1, p. 398]. Astfel, Maria Lojecikina a rămas în funcția de șef al Catedrei la Institutul Pedagogic din Chișinău, funcție în care nu fusese confirmată de Comitetul unional pentru școala superioară nici în aprilie 1945 [1, p. 321], și, alături de Iachim Grosul, au continuat să activeze la Catedra de marxism-leninismul în anul 1944-1945 [21, f. 112].

Cât privește, Catedra de marxim-leninism a Institutului de Medicină, constatăm că a fost completată cu cadre după evacuarea instituției din Kislovodsk și niciuna dintre persoanele care au predat științe sociale la Kislovodsk nu a ajuns la Chișinău. Or, în cartea de evidență a personalului Institutului de Medicină din Kislovodsk, completată în anul 1945 (până la evacuarea institutului la Chișinău), sunt înscrise patru persoane care „asigură predarea disciplinelor sociale" – toate angajate începând cu luna martie 1945 în urma demobilizării din Armata Roșie[4]. Dar niciuna dintre persoanele menționate nu se regăsește în statele de funcțiune ale Institutului de Medicină din Chișinău. Iar la 1 martie 1946 postul de șef al Catedrei de marxism-leninism era încă vacant [23, f. 21], deși Maria Lojecikina suplinea postul prin interimat.

O bună parte a lectorilor, care predau disciplinele ideologice, erau angajate prin cumul, având posturile titulare în instituții și organizații de partid, așa cum era, de exemplu Vasili Kulakov, șef al Secției personal a CC al PC(b)M sau Ivan Bolșakov, angajat la Comitetul orășenesc de partid Bălți, iar Aleksandr Melnikov cumula la Conservatorul din Chișinău posturile de șef al catedrei de marxism-leninism, cadru didactic responsabil de toate disciplinele sociale, dar și secretar al organizației primare de partid.

Pe lângă faptul că puținele persoane care predau marxism-leninismul cumulau mai multe posturi și funcții, totodată, acestea erau responsabile cu predarea mai multor discipline ideologice în același timp. În primul rând, „Fundamentele marxism-leninismului" – materie care se preda patru semestre la anul I și II în toate instituțiile de învățământ superior, chiar și la institutele învățătorești cu un volum de 220-222 ore academice; 2. „Economia politică" era inclusă în planurile de învățământ ale tuturor institutelor cu excepția celor învățătorești și se preda tot patru semestre la anii III și IV, cu un volum total de 140 ore; și „Materialismul dialectic și istoric" se preda, doar studenților înmatriculați la instituții de învățământ cu patru și cinci ani de studii, la anii III, IV și V, în semestrele 6,7,8 [24, ff. 1-10; 21, ff. 130-131]. De asemenea, membrii catedrei mai predau și alte discipline ideologice, care nu aveau caracter permanent în planurile de studii, așa precum „Legea cu privire la cincinalul al IV-lea stalinist" [25, f. 19], „Constituția URSS" etc.[5]

[4] Astfel, la 10 martie 1945 fusese angajat Igor Petrovici Iaroșevski (1915-?), la 20 aprilie 1945 - Victor Fedorovici Nikitin (1912-?) și Iakov Moiseevici Ganțevici (1919-?), iar la 10 mai 1945 Grigori Nikolaevici Stepcenkov (1902-?) fost comisar politic și politruk în Armatat Roșie a fost numit șef al Catedrei de marxism-leninism [22, ff. 5, 14, 19, 31].

[5] Ponderea disciplinelor ideeologice în programele de studii era de cca 13-15%, dar trebuie să ținem cont de faptul că diverse aspecte ale marxism-leninismului erau predate și în cadrul materiilor de specialitate, or datoria tuturor profesorilor, indiferent de specialitate și disciplină, era să formeze studenților o viziune materialistă asupra lumii, să propage politica partidului și să demonstreze superioritatea sistemului socialist.

Deși Comitetul unional pentru școala superioară a redus normele didactice pentru lectorii care predau disciplinele ideologice din anul 1945 până la 420 de ore pe an pentru un șef al Catedrei de marxism-leninism și 550 de ore pentru lectori [1, pp. 388-389], din anul 1945, numărul de ore la „Fundamentele marxism-leninismului” se mărise până la 250 (116 ore de curs și 134 ore de seminare) [1, pp. 196-197] pe an. În aceste condiții, mobilitatea cadrelor didactice se intensificase și mai mult – pentru a asigura predarea disciplinelor sociale, unele persoane erau angajate în mai multe instituții de învățământ simultan, chiar și în posturile de șef de catedră. Simptomatic este cazul lectorului Maria Lojecikina, care cumula în anul 1945 posturile de lector superior și de șef al catedrelor de marxism-leninism la Institutul Pedagogic și la cel de medicină din Chișinău.

Tabel 2. Catedre de marxism-leninism în instituțiile de învățământ superior (1945).

Instituția	Șeful catedrei de marxim-leninism	Membrii catedrei
Institutul Pedagogic din Chișinău	Maria Lojecikina	dr. Iachim Grosul[6] Klaudia Sluțkaia[7] Dumitru Batrânsea[8]
Institutul Agricol din Chișinău	Nikolai Frolov[9]	Semen Kutovoi[10] Avgustina Krîcenko[11] Boris Berezin[12] Tamara Kildișeva[13]
Institutul de Medicină din Chișinău	Maria Lojecikina (interim)	Dmitri Șemiakov[14]
Conservatorul din Chișinău	Aleksandr Melnikov[15]	-
Institutul Învățătoresc din Tiraspol	Boris Koifman[16]	Raisa Dubinskaia[17] Nadejda Nazarova[18]
Institutul Învățătoresc din Bălți	Ivan Bolșakov[19]	-

[6] Iachim Sergheevici Grosul (1912-1976), moldovean, născut în s. Caragaș, gub. Herson, Imperiul Rus. Absolvent al Facultății de istorie a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1937). Membru de partid (1939). Dr. hab. în istorie (1955), prof. univ. (1957), membru titular al Academiei de Științe a RSSM (1961), membru corespondent al Academiei de Științe din URSS (1966). Lector (1940-1944), decan și șef de catedră la Institutul Pedagogic din Chișinău (1944-1946). Decan al Facultății de istorie și filologie, șef al Catedrei de istorie a URSS la Universitatea de Stat din Moldova (1946-1959). Director-adjunct al Bazei Moldovenești a Filialei Academiei de Științe a URSS (1947-1949). Vice-președinte (1949-1954), președinte (1954-1961) al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS în RSSM. Primul Președinte al Academiei de Științe a RSSM (1961-1976).

[7] Clavdia Osipovna Sluțkaia (?-) moldoveancă, născută în s. Borș, comuna Cuialnic, raionul Bârzula, regiunea Odesa. Membru de partid, din anul 1926 a lucrat în Comitetul raional de partid Balta. Apoi a fost redactor adjunct al ziarului „Plugarul Roș”, după care a devenit redactor executiv al ziarului „Moldova socialistă”. Secretar al Comitetului raional de partid Rîbnița (1931–1934). Conferențiar la Catedra de marxism-leninism a Filialei din Cikalov a Institutului unional de învățământ juridic din Moscova (1943-1944). Lector superior și șef al Catedrei de marxism-leninism la Institutul Pedagogic Moldovenesc (1945-1948). Nu a prezentat niciun document care să-i confirme studiile sau experiența de muncă în învățământul superior (26, f. 6; 27, f. 39; 28, f. 57; 29, pp. 105-111).

[8] Dmitri Mihailovici Batrânsea/Batrâncea (1909-?), moldovean. Lector superior, profesor de „Materialism dialectic și istoric” la Catedra de marxism-leninism a Institutului Pedagogic din Chișinău (1944-?) [30, f. 29].

[9] Nikolai Pavlovici Frolov (1908- ?) rus, născut în or. Sankt Petersburg, Imperiul Rus. Doctor habilitat în științe economice (1950), profesor universitar (1962). Membru de partid din anul 1939. Absolvent al Institutului de Planificiare a Economiei din Moscova (1933). Șef al Catedrei de marxism-leninism a institutului Agricol din Belorusia (1931-1941) și la Institutul Agricol din Ciuvașia (1941-1942). Conferențiar la Catedra de marxism-leninism a Institutului Agricol din Novosibirsk (1943-1944). Șef al Catedrei de marxism-leninism (1944-1948 și 1948-1954) și al Catedrei de economie politică (1954-1964) la Institutul Agricol din Chișinău. În anul 1964 este transferat în postul de șef al Catedrei de economie politică la Institutul Politehnic din Chișinău [31, f. 2; 32, p. 68].

În aceste condiții, în toamna anului 1945, PC(b)M a declanșat mecanismul campaniei de verificare a activității catedrelor de marxism-leninism ale instituțiilor de învățământ superior din Chișinău. Suntem înclinați să credem că autoritatea republicană de partid și-a asumat cu multă seriozitate sarcina de „îndreptare" a activității catedrelor de marxism-leninism", excesul de zel manifestându-se și prin faptul că Secția propagandă și agitație a CC al PC(b)M a elaborat chiar un „Ghid de verificare a activității catedrelor de marxism-leninism în institutele pedagogic, agricol și de medicină ale orașului Chișinău". Ghidul conținea mai mulți indicatori cantitativi și calitativi de analiză a activității de organizare și desfășurare a procesului

[10] Semen Pavlovici Kutovoi (1902-?) ucrainean, membru de partid din anul 1927. Absolvent (extern) al Facultății de istorie a Institutului Pedagogic din Dnepropetrovsk (1933). Doctor în istorie (1950), conferențiar universitar (1932), membru de partid (1927). Lector în instituțiile de învățământ superior din anul 1932, profesor de marxism-leninism. În februarie 1946 a fost transferat de la Institutul Învățătoresc din Starobelsk (reg. Lugansk) în postul de lector superior la Catedra de marxism-leninism a Institutului Agricol din Chișinău [33, ff. 106-107; 31, f. 1].

[11] Avgusta Orestovna Krâcenko (n. 1906-?), ucraineancă, membru de partid din anul 1927. Doctor în științe istorice (1954), conferențiar universitar. Absolventă a Institutului marxism-leninismului din Alma-Ata (1938) și a Cursurilor de 6 luni la Școala superioară de partid a CC al PC(b) al întregii Uniuni (1944). În octombrie 1944 a fost transferată de la Institutul de Medicină din Kazahstan la Catedra de marxism-leninism a Institutului Agricol din Chișinău [31, f. 1].

[12] Boris Maximovici Berezin (1921-?), evreu, membru de partid din anul 1943. Absolvent al Facultății de istorie a Universității din Asia Mijlocie (1944) și Cursurile de marxism-leninism (1944). În perioada războiului sovieto-german a fost angajat la Institutul Pedagogic Moldovenesc din Buguruslan (1942-1944). A fost transferat din or. Tașkent în RSSM și de la 1 septembrie 1944 este angajat lector superior la Catedra de marxism-leninism a Institutului Agricol din Chișinău [34, f. 29].

[13] Tamara Dmitrievna Kildișeva (1921-?), rusoaică, comsomolistă din 1938. Absolventă a Institutului Pedagogic din Moscova (1945) și a Cursurilor de marxism-leninism ale acestui institut (1945). După absolvire a fost delegată în RSSM și de la 1 decembrie 1945 este angajată pe postul de lector la Institutul Agricol din Chișinău [35, f. 38; 36, f. 37].

[14] Dmitri Egorovici Șemiakov (1916-1999) rus, născut în s. Narâșkino, ținut. Temnikov, gub. Tambov, Imperiul Rus. Absolvent al Secției cu frecvență redusă a Facultății de istorie la Institutul Pedagogic din Gorki (1938). Doctor habilitat (1964), profesor universitar. Înainte de a fi angajat la Institutul de Medicină din Chișinău a fost angajat învățător într-o școala medie. Lector superior la Catedra de marxism-leninism a Insitutului de Medicină (1945-1948) din Chișinău, conferențiar universitar și șef al Catedrei de Marxism-leninism la Institutul Pedagogic din Chișinău (1948-1954). De la 1 septembrie 1954 – conferențiar, profesor și șef al Catedrei de istorie a PCUS la Universitatea de Stat din Chișinău [37, f. 11; 27, f. 23; 38, f. 31].

[15] Aleksandr Semenovici Melnikov (1900- ?) rus, membru de partid. Lector la Catedra de marxism-leninism la Institutul Pedagogic din Saratov, RSFSR. Șef al Catedrei de marxism-leninism la Conservatorul din Chișinău din 1944 [39, f. 12].

[16] Ilia Borisovici Koifman (1901-?) evreu, născut în or. Miropol, ținut. Novograd-Volynsky, gub. Volyn, Imperiul Rus. Absolvent al Institutului Pedagogic din Odesa (1938). Doctor în științe istorice (1960), conferențiar universitar (1961). Lector superior, șef al Catedrei de marxism-leninism (1944-1946) și al Catedrei de istorie (1946-1954) la Institutul Învățătoresc/Pedagogic din Tiraspol. Lector superior la Catedra Institutul Pedagogic din Chișinău (1954-1960). Conferențiar la Catedra de Istorie a URSS a Facultății de Istorie, Universitatea de Stat din Chișinău din 1.IX.1960 [38, f. 14; 40, ff. 36-37].

[17] Raisa Abramovna Dubinskaia (1905-?), evreică, născută în or. Odesa, Imperiul Rus. Absolventă a Institutului de Economie din Odesa (1930). Din octombrie 1944 – lector superior (prof. de istorie a URSS și de metodică a predării istoriei în școală) la Catedra de marxism-leninism a Institutului Învățătoresc din Tiraspol. În anul 1951 a fost transferată la Catedra de istorie a URSS pentru predarea cursului „Bazele statului și dreptului sovietic" la Institutul Pedagogic din Chișinău [41, f. 16].

[18] Nadejda Iakovlevna Nazarova (1912-?), rusoiacă, născută în s. Borovoe, gub. Oriol, Imperiul Rus. Absolventă a Facultății de istorie a Institutului Pedagogic din Voronej, RSFSR. Din septembrie 1944 – lector superior, profesor de istorie universală la Catedra de marxism-leninism a Institutului Învățătoresc din Tiraspol [34, f. 2].

[19] Ivan Ilici Bolșakov (1899-?), rus, născut în or. Nijni Novgorod, gub. Nijni Novgorod, Imperiul Rus. Absolvent al Institutului Pedagogic din or. Gorki (1938). Membru de partid din 1921. În anii războiului a fost antrenat în posturi pe linie de partid în reg. Gorki (1941-1944). Lector și șef al Catedrei de marxism-leninism la Institutul Învățătoresc din Bălți (1945-1949) prin cumul. Angajat titular la Comitetul orășenesc de partid Bălți. În decembrie 1949 transferat în postul de lector superior la Catedra de marxism-leninism a Institutului Învățătoresc din Tiraspol. Din anul 1948 – șef al Secției propagandă și agitație a CC al PC(b) M [42, ff. 11, 60].

didactic și a educației politico-ideologice, a conținutul materiei predate, a atitudinilor și a gradului de însușire a marxism-leninismului de către studenți și cadrele didactice etc. [35, ff. 39-42]. Respectiv, rapoartele evaluatorilor au fost construite în funcție de indicatorii prestabiliți.

Aflăm dintr-o notă informativă, datată cu 1 decembrie 1945, că un lector al CC verifică în perioada 18-26 decembrie 1945 Catedra de marxism-leninism a Conservatorului din Chișinău, care avea un singur angajat (*Tabel 2*) și stabilește că aceasta „nu a devenit catedra de bază a Conservatorului, nu determină direcția și conținutul vieții politico-ideologice a colectivului” și că șeful ei „nu se implică în activitatea didactică, științifică și socială a instituției” și nu ține cont de faptul că „mulți angajați ai Conservatorului au rămas la Chișinău în timpul românilor și acum duc un mod de viață închis, interesându-se doar de specialitatea lor îngustă”. Mai mult decât atât, calitatea predării marxism-leninismului de către unicul lector Aleksandr Melnikov, este „nesatisfăcătoare”, acesta „citește lecțiile din conspect”, orele lui sunt „monotone, neproductive și inconsecvente”, „formulările nechibzuite [...] greșite din punct de vedere politic”, iar studenții „nu scriu conspecte sau nu frecventează cursul”, motivând că lecțiile sunt „incomprehensibile”. Deși constată că lectorul Melnikov, șef al catedrei în același timp, nu contribuie deloc la realizarea misiunii disciplinei și a catedrei, delegatul CC, ținând cont, probabil, de deficitul de cadre, recomandă secretarului CC al PC(b)M să i se mai ofere o șansă lui Aleksandr Melnikov, și doar dacă acesta „nu-și va îmbunătăți radical activitatea și calitatea predării” să fie demis și înlocuit cu o persoană mai calificată, „așa cum cer interesele cauzei noastre” [1, pp. 424-428].

O altă comisie a CC al PC(b)M[20] a controlat Catedra de marxism-leninism a Institutului Agricol din Chișinău în perioada 21 februarie-12 martie 1946, verificând activitatea didactică și științifică a lectorilor, disciplina de muncă a cadrelor didactice și a studenților, organizarea educației politice și ideologice a studenților și a personalului, precum și gradul de asimilare a materiilor ideologice. Fiecare dintre cei patru membri ai Comisiei au prezentat note informative secretarilor CC al PC(b)M, în care au descoperit „un nivel teoretic și ideologic nesatisfăcător” al lecțiilor și că lectorii admit în expunerea materiilor „formulări confuze şi lipsite de sens”, „interpretări greșite”, „nu arată superioritatea și avantajele sistemului socialist sovietic asupra capitalismului”, prezintă „materialul la întâmplare și fără o analiză teoretică profundă” [35, ff. 1-14]. Din cei cinci angajați ai catedrei, doar Semen Kutovoi a fost apreciat cu „bine”, menționându-se că „are inițiativă și atitudine serioasă”, iar ceilalți au fost recunoscuți „fără inițiativă” (Boris Berezin) sau drept „puțin calificați” (Avgusta Krîcenko, Tamara Kildișeva) [35, ff. 34, 54].

Cât privește seminariile, asistenții au observat că mulți studenți absentează orele, iar o bună parte a celor care frecventează – învață superficial sau nu se pregătesc deloc. De asemenea, lectorii de la CC au mai remarcat faptul că studenții care sunt invitați să vorbească asupra unui sau altui subiect, deseori dau răsunsuri greșite sau tratează problemele fără profunzime, superficial, iar întrebările profesorului au rămas de mai multe ori fără de răspuns. În același timp, profesorii nu le oferă niciun fel de ajutor teoretic studenților. La întrebarea disperată a șefului de catedră „Ce trebuie să mai facem ca voi să învățați?”, unul dintre studenți a răspuns ironic „Existența economică a studenților le determină conștiința și, prin urmare, aceștia nu merg la cursuri și nu se pregătesc pentru seminarii” [35, ff. 34, 54]. Alt student a explicat dezinteresul pentru „Fundamentele marxism-leninismului” prin faptul că studenții se concentrează pe studierea disciplinelor de specialitate, care sunt mai importante [35, f. 56].

Catedra de marxism-leninism a Institutului de Medicină din Chișinău a fost verificată de o altă comisie a CC în perioada 21 februarie-7 martie 1946, iar neajunsurile identificate de evaluatori erau similare celorlalte catedre verificate, deși expuse mai puțin categoric. Dintre observațiile specifice Institutului de Medicină se menționează faptul că „studenții cunosc foarte prost limba rusă, vorbirea lor este impregnată cu cuvinte parazit [...], răspunsurile la seminare sunt șablonizate și banale” etc., iar cei doi profesori angajați la catedră au „o atitudine formală” față de consilierea studenților și față de activitatea didactică, în timp ce șefa catedrei Maria Lojecikina „nu realizează deloc cercetare științifică” și „este lipsită de inițiativă” [35, f. 182].

[20] Comisia era alcătuită din: P. Buianov, lector al CC l PC(b)M, șef al Comisiei, și trei membri: K.M. Lomovțeva, conferențiar interim la Catedra de istorie a PC(b) din întreaga Uniune a Școlii republicane de partid; Claudia Slușcaia, șef al Catedrei de marxism-leninism a Institutului Pedagogic din Chișinău și Nikolai Iakubanis, conferențiar la Institutul de cercetări științifice din Chișinău [35, f. 26].

Pe lângă recomandările de a „îmbunătăți calitatea predării și evaluării" disciplinei, „a activității politico-ideologice" și altele, comisia care a controlat catedra Institutului de Medicină, indică asupra necesității imperative de „a acorda o atenție mai mare educației politice a studenților repatriați din București, Galați, Iași și alte orașe ale României după încheierea războiului" și de a organiza un cabinet de marxism-leninism, „utilat cu portrete, materiale didactice, literatură, mese, scaune și vitrine" [35, f. 187].

Deși majoritatea catedrelor de marxism-leninism erau în proces de formare și activitatea lor prezenta trăsături comune, CC al PC(b)M, urmând exemplul autorităților unionale, au pus în discuția Biroului la 1 aprilie 1946 studiul de caz al Institutului Agricol din Chișinău, fără a motiva în vreun fel alegerea. Credem că Secția propagandă și agitație, responsabilă de activitatea catedrelor de marxism-leninism, a reieșit din faptul că cea de la Institutul Agricol era cea mai mare și mai constantă în raport cu fluctuația de personal. În baza raportului comisiei de verificare, Biroul CC al PC(b)M apreciază cu „nesatisfăcător" activitatea catedrei Institutului Agricol, iar calificarea insuficientă a lectorilor și „dezinteresul organizației de partid, a direcției institutului și a catedrei de a lupta pentru calitatea predării istoriei și teoriei partidului bolșevic și creșterii calificării profesionale a membrilor catedrei de marxism-leninism" [43, f. 2] ar fi cauzele principale. Pentru că nici direcția institutului, nici organizația de partid și nici șeful de catedră „nu au făcut concluziile necesare din hotărârea CC al PC(b) al întregii Uniuni „Cu privire la deficiențele în predarea fundamentelor marxism-leninismului la Universitatea de Stat „N.G. Cernîshevski" din Saratov" [44, ff. 212-214], doar 55% dintre studenți frecventează orele, iar 36,7% dintre studenții anului I și 77,4% dintre cei de la anul II nu au susținut colocviul la disciplină în sesiunea din iarnă [35, ff. 1-2]. Hotărârea Biroului CC al PC(b)M, însă, a vizat toate instituțiile de învățământ superior din RSSM, care erau obligate să întreprindă măsuri urgente pentru a îmbunătăți calitatea predării „Fundamentelor marxism-leninismului" și calificarea cadrelor care asigură predarea disciplinelor ideologice, inclusiv să instituie procedura de discutare a tezelor lecțiilor înainte ca temele să fie predate studenților; să instituie asistarea reciprocă la ore; să organizeze seminare și consultații metodice și lecții politice săptămânale cu studenții etc. Totodată, pentru a da și mai multă importanță acestei decizii, Biroul CC decide să-l elibereze din funcție pe secretarul de partid al Institutului Agricol din Chișinău, dar fără explicații suplimentare, decât cele expuse mai sus [44, f. 214].

Așa cum era firesc, hotărârea a fost discutată la o ședință *ad-hoc* a catedrei Institutului Agricol din Chișinău, membrii ei elaborând un plan de măsuri privind lichidarea neajunsurilor identificate de comisia CC. În raportul de activitate pentru anul 1945-1946, direcția Institutului declara că în semestrul II „a crescut reușita studenților și ponderea catedrei în activitatea politică și educativă a institutului" [25, ff. 19-20], iar la sfârșitul următorului an academic (1946-1947), biroul organizației primare a instituției menționa că „membrii catedrei de marxism-leninism au obținut succese importante în procesul de executare a Hotărârii Biroului CC al PC(b)M din 1 aprilie 1946. Odată cu creșterea exigențelor față de studenți, reușita academică la disciplina „Economie politică" a crescut și până la 99%, iar la „Fundamentele marxism-leninismului" până la 95%". Pe parcursul anului s-au organizat 25 de ședințe de catedră, unde s-au discutat probleme de didactica predării, activitatea științifică și extracurriculară, membrii catedrei s-au implicat activ în educația politică și ideologică a studenților și cadrelor științifico-didactice, și au participat la trei conferințe teoretice și la cinci conferințe studențești de studiere a izvoarelor marxismului [45, ff. 10-11]. S-au operat și unele schimbări de personal. În statele de funcțiune ale catedrei pentru anii următori nu se mai regăsește Tamara Kildișeva, care fusese recunoscută de comisia CC drep „insuficient de pregătită" pentru a preda marxism-leninismul. În locul ei, la 1 septembrie 1946 a fost angajat ucraineanul Efim Smolievski[21], demobilizat de curând din armata sovietică. Scenariul realizat la Institutul Agricol a fost urmat cu aproximație și de alte instituții vizate în hotărârea Biroului CC [46, f. 32], organizațiile primare de partid, consiliile științifice ale instituțiilor de învățământ au discutat în ședințe speciale această hotărâre, raportând situația descrisă de autoritățile de partid la cea proprie..

Pentru a consolida catedrele de marxism-leninism a școlilor superioare moldovenești, autoritatea republicană de partid a dinamizat procesul de identificare a specialiștilor calificați și mai ales a persoanelor

[21] Efim Safronovici Smolievski (1903-?) ucrainean, membru de partid din 1937. Absolvent al Institutului Pedagogic din Chișinău. După demobilizare din Armata Roșie, la 1 septembrie 1946 este angajat la Catedra de marxism-leninism a Institutului Agricol din Chișinău [36, f. 1].

care ar fi putut preda în limba română. Și pentru că, așa cum s-a menționat anterior, o bună parte a cadrelor didactice și a absolvenților de facultăți umanistice, specializați în predarea disciplinelor ideologice, au fost mobilizați în Armata Roșie în 1941, CC al PC(b)M adresează mai multe scrisori CC al PC(b) al întregii Uniuni, prin care solicită intervenția autorității unionale pentru a facilita demobilizarea unor „moldoveni” cu studii superioare, care cunosc „limba moldovenească” și care ar putea fi angajați la catedrele instituțiilor de învățământ superior din RSSM. Astfel, în februarie 1946 autoritățile moldovenești cer demobilizarea din Direcția politică a Armatei Roșii a lui Gavriil Cornețov[22], fost lector la Catedra de marxism-leninism a Institutului Pedagogic din Chișinău în 1940-1941 și a lui Alexandru Bâlea, care absolvise Facultatea de istorie a Institutul Pedagogic din Moscova în anul 1941 [1, pp. 462-463]. Printr-un alt demers, CC al PC(b) M apela la autoritatea omnipotentului Gheorghi Aleksandrov, șef al Direcției agitație și propagandă a CC al PC(b) al întregii Uniuni, pentru ca cel din urmă să grăbească demobilizarea din Comisia Aliată de Control a lui Nichita Chiricenco și Boris Andrianov, ambii „moldoveni, care cunosc limba moldovenească”, ce fusese angajați în sistemul de învățământ înainte de război, dar și a altor „moldoveni”, cu studii superioare [28, ff. 22-23]. Ulterior, îi găsim pe Gavriil Cornețov în statele de funcție ale Catedrei de marxism-leninism, iar pe Nichita Chiricenco[23] – șef al Catedrei de istorie la Institutul Pedagogic din Chișinău.

Listele de personal ale instituțiilor de învățământ indică asupra creșterii numărului de angajați la catedrele ideologice începând cu anul academic 1946-1947. Spre exemplu, Catedra de marxism-leninism a Institutului Pedagogic din Chișinău fusese consolidată cu personal „de import”, direcția instituției remarcând că a reușit să acopere toate posturile: Caudia Slușcaia, fusese confirmată în postul de șef de catedră, aceasta având în subordine alți șapte colegi: pe Gavriil Cornețov, Samuil Zilberg[24], Fedor Maiațki[25], Dumitru Batrânsea, T. A. Karpenko, Lev Șteiman[26], A.M. Slojinski [26, f. 6]. La fel a fost fortificată cu personal și catedra Institutului de Medicină din Chișinău: Maria Lojecikina a fost confirmată în post, iar alături de Dmitri Șemeakov au mai fost angajați Filip Omelciuk[27], Vasili Kulakov[28] și Serghei Smirnov[29].

[22] Gavriil Mihailovici Cornețov (Cornițov) (1902-?), moldovean, născut în s. Iaskî, gub. Herson, Imperiul Rus. Membru de partid din anul 1927. Absolvent al Facultății de istorie (secția cu frecvență redusă) a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1939) și al Universității Comuniste din Moscova. Doctor în științe istorice, lector la Catedra de marxism-leninism (1940-1941 și 1946-1956) și la Catedra de Istorie a PCUS (1956-1960) a Institutului Pedagogic din Chișinău [27, f. 23; 47, f. 28].

[23] Nichita Pavlovici Chiricenco (1914-1983) moldovean, născut în s. Stroiești (Stroenți), ținut. Balta, gub. Podolsk, Imperiul Rus. Absolvent al Facultății de istorie a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1939). Doctor habilitat, profesor universitar, membru titular al Academiei de Ştiinţe Pedagogice din URSS. Lector la Facultatea de istorie a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1939-1940). Decan al Facultății de Istorie a Institutului Pedagogic din Chișinău (1940-1941). Mobilizat în Armata Roșie (1941-1945). Lector superior, șef al Catedrei de istorie, director adjunct la Institutul Pedagogic din Chișinău (1947-1960). Conferențiar la Universitatea de Stat din Chișinău (1960-1967). Rector al Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1967-1975) [49, pp. 44-48].

[24] Samuil Izraelevici Zilberg (1906-?) evreu, absolvent al Institutului Pedagogic din Harkov (1932). Mobilizat în Armata Roșie (1941-1946). Lector și lector superior la Catedra de marxism-leninism a Institutului Pedagogic din Chișinău din anul 1946 [41, f. 5].

[25] Feodosi Semenovici Maiațki (1900-?) ucrainean, absolvent al Școlii Superioare Comuniste de Iluminare Politică „N.K. Krupskaia” din Leningrad. În anul 1945 a fost transferat de la Școala Sovietică de Partid în funcția de lector superior la Catedra de marxism-leninism a Institutului Pedagogic din Chișinău [27, f. 23].

[26] Lev Borisovici Șteiman (1921-?), evreu, absolvent al Institutului Pedagogic din Chișinău. În 1946 a fost transferat de la Institutul Pedagogic din Chișinău în funcția de lector superior la Catedra de filosofie a Universității de Stat din Chișinău [50, f. 19].

[27] Filip Semenovici Omelciuk (1896-?) ucrainean, membru de partid din anul 1921. Absolvent al Institutului Comunist din Harkov (1931) și doctoratul la Universitatea din Harkov. Conferențiar (1939). La 18 mai 1946 a fost angajat conferențiar, responsabil de predarea disciplinei „Materialism dialectic și istoric”, iar din anul 1949 șef al Catedrei de de marxism-leninism la Institutul de Medicină din Chișinău [51, f. 25 vs].

[28] Vasili Petrovici Kulakov (1905-?), rus, membru de partid din anul 1925. Absolvent al Academiei de Educație comunistă „N. K. Krupskaia” din Moscova (1942). Lector la Catedra de marxism-leninism a Institutului de Medicină din Chișinău (prin cumul) și șef al Secției cadre a CC al PC(b)M [51, f. 25 vs].

[29] Serghei Mihailovici Smirnov (1891- ?) rus, absolvent al Facultății de drept (1915) și al Facultății de istorie (1918) a Universității din Odesa [51, f. 26].

La sfârșitul anului 1946, Serghei Galușcenko[30], șeful Secției instituții de învățământ superior al PC(b) M, raporta superiorilor despre controlul sistematic „al catedrelor de marxism-leninism din instituțiile de învățământ din Moldova", despre rigurozitatea selecției lectorilor responsabili de predarea marxism-leninismului și despre „o anumită îmbunătățire a calității predării disciplinei" [43, f. 2]. Funcționarul remarca drept realizări pe acest segrmen: funcționarea sistematică a seminarelor științifice, a grupurilor artistice și propagandistice, faptul că în căminele studențești au fost organizate echipe de agitatori, iar „studenții studiază și discută probleme științifice și tehnice, evoluția relațiilor internaționale și diferite aspecte ale situației interne, studiază hotărârile partidului și ale guvernului" etc. Totodată, raportorul remarcă faptul că în unele instituții „orele se mai țin la un nivel teoretic insuficient /lector superior Karpenko la Institutul Pedagogic din Chișinău, Platonov la Institutul Învățătoresc din Bălți, că există un deficit de personal (la Institutul Învățătoresc din Bălți, unde marxism-leninismul este predat de doi suplinitori, catedra respectivă neavând niciun titular angajat, dar nici șef de catedră) etc. De asemenea, Serghei Galușcenko se arăta preocupat de faptul că disciplina se predă în limba rusă, inclusiv studenților din grupele cu predare în „limba moldovenească", astfel studenții moldoveni nu însușesc suficient de bine materia [43, f. 3]. De fapt, responsabilul de instituțiile de învățământ superior din RSSM atenționa că școala superioară moldvenească nu realiza suficient de bine misiunea de educație ideologică și politică.

Concluzii

Deși controlul predării disciplinelor ideologice în învățământul superior moldovenesc și a activității catedrelor care asigurau predarea lor nu a încetat în toată perioada sovietică – fapt firesc ținând cont de natura regimului și de faptul că educația ideologică și politică era misiunea principală a școlii superioare sovietice, inclusiv a celei din RSSM, unde exista după război o masă critică educată românește și care mai simțea românește, credem, totuși, că raportul șefului Secției instituții de învățământ superior al PC(b)M a marcat sfârșitul campaniei de îmbunătățire a calității predării marxism-leninismului și a activității catedrelor de marxism-leninism, ca acțiune organizată după un anumit plan, în vederea realizării unor obiective clare. Campaniile ideologice sovietice și emanațiile lor în republicile naționale, în cazul nostru în RSSM, s-au realizat după un scenariu foarte clar și într-o perioadă relativ scurtă: campania care a vizat activitatea catedrelor de marxism-leninism a demarat după încheirea războiului sovieto-german printr-o hotărâre a Biroului CC al PC(b) al întregii Uniuni. Rezoluția respectivă a catalizat o agitație generală la nivelul autorităților de partid moldovenești, materializată într-o activitate energică a comisiilor de verificare a catedrelor de marxism-leninism ale instituțiilor de învățământ superior din Chișinău, în căutarea culpabililor care au produs sau au perpetuat neajunsurile, greșelile și abaterile în lucrul acestor catedre și în predarea disciplinelor ideologice. Acțiunile complexe și concertate ale autorităților de partid moldovenești în cadrul acestei campanii sunt firești, dacă ținem cont și de alte realități postbelice în RSSM, decât cele comune pentru întregul stat sovietic. Și anume de faptul că populația Basarabiei, reanexată în primăvara-vara anului 1944 Uniunii Sovietice, rămânea una românească, iar tinerii moldoveni, înregimentați în școlile superioare sovietice nou-înființate în RSSM, erau crescuți și educați românește. În același timp, disciplinele sociale erau percepute ca instrumente de extirpare din conștiința tinerilor basarabeni a „otravei naționalismului burghez româno-moșieresc", de înrâurire a conștiinței lor în sensul educării unor comuniști convinși, „constructori ai societății comuniste" în RSSM.

„Luarea de măsuri" la nivelul Biroului CC al PC(b)M, a fost următorul pas al scenariului: autoritatea republicană de partid a indicat asupra celor cu culpă și asupra faptelor, acțiunilor lor reprobabile, hotărâre care a catalizat ample discuții desfășurate la ședințele de catedre, a organizațiilor primare de partid sau a consiliilor științifice ale instituțiilor de învățământ moldovenești. Cele din urmă au făcut concluzii organizatorice și au determinat gradul de sancționare a celor desemnați culpabili, deși în cazul nostru deficitul de personal a făcut

[30] Serghei Ivanovici Galușcenko (1914-1999), rus, născut în s. Lipețchi, gub. Herson, Imperiul Rus. Absolvent al Institutului Pedagogic din Tiraspol (1938). Doctor în istorie (1954), conferențiar universitar (1956). Lector superior la Institutul Pedagogic din Tiraspol (1939-1940). Director adjunct al Institutului Pedagogic din Chișinău (1940-1941). Instructor al CC al PC(b)M/PCM (1946-1951). Șef al Catedrei de istorie a URSS la Institutul Pedagogic din Chișinău (1954-1957). Director al Institututlui de istorie a partidului al CC al PCM (1957-1963). Lector superior (1950-1963), conferențiar la Catedra de marxism-leninism a Universității de Stat din Chișinău (1963) [52, p. 366].

ca aceștia să nu fie mulți, iar sancțiunile să se rezume, în mare parte, la avertizări sau preîntâmpinări. M*ission accomplie!* Campania s-a încheiat, iar regimul, care urmărea să se legitimeze, sau să creeze pentru moment impresia că este recunoscut și legal, a reușit să obțină consimțământul unei părți a intelectualității universitare moldovenești, încă în formare, făcând uz de convingere, dar și de coerciție implicit și într-un mod discret.

Dar pentru că revoluția trebuie să fie permanentă, o campanie a fost încheiată pentru a porni altele, care nu au întârziat să vină în contextul în care primele semne ale *războiului rece* deveneau tot mai clare. Noua campanie ideologică din 1946, orientată împotriva intelectualilor din cultură, cărora li se imputa „adularea culturii burgheze occidentale”, „creație lipsită de principii ideologice”, distorsionarea realității sovietice și lipsă de patriotism, nu au vizat în mod indirect și „inteligheția” universitară, or, teoria profund anti-occidentală formulată de Andrei Jdanov revendica tuturor intelectualilor obligația de a se conforma cât se poate de strict directivelor de partid.

Referințe:

1. ROTARU, Liliana (ed.), *Crearea și consolidarea sistemului de învățământ superior în RSSM. Studiu, documente și materiale*, vol. I, Chișinău: Lexon-Prim, 2021.
2. ROTARU, Liliana. Un „pompier” pentru sistemul educațional al RSS Moldovenești – Institutul Învățătoresc din Soroca. În: *O utopie devenită realitate: învăţământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere*: [în vol.] / coordonatori: Liliana Rotaru, Ion Valer Xenofontov, Chişinău: S. n., 2020, pp. 30-57.
3. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond (F.) 1933, inventar (inv.) 2, dosar (d.) 19.
4. ANRM, F. 3143, inv. 1, d. 81.
5. ANRM, F. 3143, inv. 1, d. 5.
6. ANRM, F. 3021, inv. 5, d. 48, f. 94 verso.
7. ANRM, F. 3059, inv. 2, d. 50, f. 5.
8. ANRM, F. 3050, inv. 1a, d. 17, f. 8, 11.
9. ГИЖОВ, В. А. *Идеологические кампании 1946-1953 гг. в российской провинции: По материалам Саратовской и Куйбышевской областей*: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук, Саратов, 2004, с. 22.
10. КУНГИНА О. А. *Политико-идеологические кампании в отношении вузовской интеллигенции г. Молотова в 1945 - 1953 годы*: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук: специальность 07.00.02. Тюмень, 2014, с. 13.
11. ROTARU, Liliana. Sesiunea din august a VASHNIL (1948): rezistență și emulație academică în RSS Moldovenească. În: *Studia Universitatis Moldaviae Seria „Științe umanistice*”, 2017, nr. 10(110), pp. 227-235.
12. XENOFONTOV, Ion Valer, PRISAC, Lidia. Impactul campaniilor ideologce staliniste din Uniunea Sovietică (1946-1953) asupra Institutului de Stat de Medicină din Chișinău. In: *Educaţia în spiritul valorilor naţionale şi universale din perspectiva dialogului pedagogic*. Ediția 2, 27-28 martie 2020, Chişinău. Chişinău: Tipogragia Garomont Studio, 2020, pp. 67-76.
13. ЗУБКОВА, Е.Ю. *Послевоенное советское общество: политика и повседневность 1945–1953*. Москва: Политическая энциклопедия, 2000.
14. КАЛИНИН, М. И. О преподавании марксизма-ленинизма. Речь на втором Всесоюзном совещании руководителей кафедр марксизма-ленинизма вузов 4 июля 1940 г. В: М. И. Калинин. *Избранные произведения в четырех томах. 1933-1941 гг.* Москва: Государственное издательство политической литературы, 1962, т. III.
15. Типовой устав высшего учебного заведения, Утверждено Советом Народных Комиссаров Союза ССР, 5.IX 1938 года. В: *Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции*. Сост.: Мовшович М. И., Под ред.: Ходжаев А. М.: Москва: Сов. наука, 1945.
16. *КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК 1898–1953 гг*. Часть 2. Москва: Госполитиздат, 1953.
17. *Положение о военных комиссарах рабоче-крестьянской Красной Армии*. Утверждено Президиумом Верховного Совета СССР от 16 июля 1941 года. В: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4329.htm
18. Arhiva Universității de Stat din Moldova (AUSM), F. 1, inv. 5, d. 256.
19. ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 2.

20. ANRM. Filiala Tiraspol, F. 225, inv. 1, d. 1.
21. ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 6.
22. ANRM. F. 3059, inv. 2, d. 16.
23. ANRM, F. 3059, inv. 1, d. 1.
24. ANRM, Filiala Tiraspol, F. 226, inv. 1, d. 2.
25. ANRM, F. 1933, inv. 2, d. 8.
26. ANRM, F. 1961, inv.1, d. 36.
27. ANRM, F. 1961, inv.1, d. 146.
28. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Reublica Moldova (AOSPRM), F. 51, inv. 4, d. 322.
29. ГАЛУЩЕНКО, Олег. Фольклорист Павел Киор: страницы биографии. În: *Tradiţii şi procese etnice*. Chișinău: Fox Trading SRL, 2021.
30. AOSPRM, F. 51, inv. 3, d. 267.
31. ANRM, F. 1933, inv. 2, d. 446.
32. *Profesorii universitari ai Universităţii Agrare din Moldova: 1933-2008*. Dicționar istorico-biografic, Chișinău, Centrul ed. al UASM, 2008.
33. AOSPRM, F. 51, inv. 7, d. 314, ff. 106-107.
34. AOSPRM, F. 51, inv. 3, d. 267, f. 29.
35. AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 308.
36. ANRM, F. 1933, inv. 2, d. 19.
37. ANRM, F. 3059, inv. 1, d. 15.
38. ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 509.
39. ANRM, F. 3050, inv. 1a, d. 1.
40. AOSPRM, F. 51, inv. 12, d. 347.
41. ANRM, F. 1961, inv. 1, d. 140.
42. ANRM, F. 2991, inv. 5, d. 8.
43. AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 519.
44. AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 10.
45. ANRM, F. 1933, inv. 2, d. 21.
46. AOSPRM, F. 276, inv. 128, d. 4.
47. ANRM, F. 1961, inv.1, d. 360.
48. AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 322, ff. 22-23.
49. URSU, Valentina, GHERGHELEJIU Alexandru. Nichita Chiricenco - primul Decan al Facultății de Istorie de la Institutul Pedagogic din Chișinău. În: *Probleme actuale ale ştiinţelor socioumanistice: 75 de ani de la fondare:* materialele conf. şt. a studenţilor şi masteranzilor. Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă‖; coord. şt. I. Racu, Ch.: S. n., 2015 (Tipogr. UPS „Ion Creangă), pp. 44-48.
50. ANRM, F. 3186, inv.1, d. 56.
51. ANRM, F. 3059, inv. 2, d. 20.
52. *Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău (1940-2000*), Chișinău, Tipografia UPS „Ion Creangă", 2000.

Date despre autor:
Liliana ROTARU**,** doctor în istorie, conferențiar universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: lilianaefrim@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3051-5721

Notă: *Studiul a fost realizat în cadrul Programului de Stat 20.80009.1606.11 Patrimoniul academic universitar din RSS Moldovenească: investigarea şi valorificarea bunelor practici (2020-2023).*

Prezentat la 20.03.2023